

SANCTUM RECTUM: *le mrtev oče je dober oče*

Andrej Nikolaidis, prevod: Renata Zamida

18

Če med holivudskimi režiserji A-liste obstaja promotor matriarhata in dosledni kritik očetovskega terorja, je to James Cameron. To je najbolj očitno v njegovih dveh študijah materinstva: *Terminatorju* 2 (*Terminator 2 – Judgment Day*, 1991) in *Osmem potniku II* (*Aliens*, 1986). Sliko kvarijo le *Resnične laži* (*True Lies*, 1994), ta nenadejani, nerazložljivi in trumfalni vstop očeta v Cameronov opus. Vse to je le predigra za film *Avatar* (2010), v katerem Mati Narava premaga ne le Očeta, temveč tudi človeka.

Potem pa se Cameron nenadoma pojavi kot producent (in prvo ime v napovedniku) pri filmu *Sanctum* (Alister Grierson, 2011). Tako je tudi prav, saj to v resnici je Cameronov film – vizualno nadaljuje tam, kjer se je končalo *Brezno* (*The Abyss*, 1989), pod vodo, ideološko pa tam, kjer se je zaključil *Avatar* (nad očetovim truplom). Gre za zgodbo raziskovalcev jam, ki se spustijo v »mater vseh votlin«, tam pa jih doleti nesreča: zaradi dežja začne skalnato špiljo zalivati voda in jo poplavi. Edino upanje za rešitev je, da poskusijo skozi podvodne jamske kanale priplavati do morja. Skupino proti površju vodijo oče, sin in kapitalist-financer ekspedicije (tukaj v vlogi ne-sve-tega duha). Film se konča s happy endom, čeprav preživi le sin – s happy endom tako mislimo na zglateni konflikt med samovoljnim in surovim očetom ter sinom. Ko namreč sin priplava na površino, zadih in se vrne v svet, nam sporoči, da je v temi jame, globoko v drobu Zemlje, prvič razumel očeta, njegovo filozofijo in veličino. Ampak – ali ni precej tvegano početje posneti film, ki slavi očeta, v času, ko demonstranti odstavljajo »očete narodov« po vsem svetu, ko avtoriteto doživljamo le še kot nekaj, kar je treba zrušiti, zakon očeta pa kot nasilni protipol načela naravnega ravnovesja? Ali ni torej Cameron s filmom *Sanctum* zagrešil *faux pas* in se s tem izneveril še lastni ideologiji?

V SANCTUMU SE JUNAKI SPUŠČAJO V NOTRANJOST MATERE ZEMLJE. IN TO JE RES SPECIFIČEN SPUST: VHOD V JAMO ESA-ALA, POSNET IZ HELIKOPTERJA, SPOMINJA NA VELIKANOV ANUS, KI SE PRED NAŠIM POGLEDOM NA ŠIROKO IN ZLOVEŠČE RAZPRE SREDI PACIFIŠKE DŽUNGLE. Le redkokdaj so na filmu analne anksioznosti junaka, ki jim bomo priča, tako nedvoumno najavljene. Analna tirnica *Sanctuma* sledi trendu jamskih hororjev, ki ga je leta 2005 sprožil *Spust* (*The Descent*, 2005, Neil Marshall) in se opira na nič manj trendovske filme preživetja (glej obupni *127 ur* [*127 Hours*, 2010, Danny Boyle]).

Spomnimo se: v *Avatarju* ima kapitalizem obraz ekscesnega, samovoljnega Očeta, ki v duhu Freudovega *Totem in tabu* (1913) postavlja vrsto prepovedi, a hkrati zanj ne velja nobena od njih. Film se konča z ubojem tega očeta ter »mistično« združitvijo sina in Matere. V Cameronovi interpretaciji je to happy end ... Ampak ali je res? Ali ni prav z očetomorom podan (udaren) temelj za nastanek civilizacije – ali ni civilizacija zmagala v trenutku, ko so se Na'vijci pred njo ubranili? Ali ni triumf Očeta že v tem, da je prebivalce planeta, na katerem se je nepovabljen pojavil, prisilil, da ga ubijejo? Prebivalci Pandore so se ga ubranili, ampak ali ni tisto, kar neizbežno sledi, ravno povratek Očeta? Ali *Avatarju* ne sledijo nove *Resnične laži*? Kajti oče triumfira tako, kot poštar zvoni – vedno dvakrat: prvič, ko smo še ponižni, in drugič, ko se osvobodimo od očeta kesamo zaradi svoje svobode. Cameron je na Pandori ubranil zakon Matere Narave – a za kakšno ceno? Vsa živa bitja na planetu je osvobodil sin, ki je dobesečno padel z neba in prevzel telo domačina. Vam tole s sinom, ki nas osvobaja, zveni znano? V *Avatarju* nam Cameron sporoča, da mora Človek izginiti, saj ni vreden življenja, ker se je etično pregrešil proti Materi Naravi – ker jo

razkopava, požiga, prekomerno gradi in s tem žali. Ampak: življenje je mesarjenje, krvavenje, ubijanje, trohnenje, neprekinjena borba – kako je sploh mogoče biti tega nevreden? Nobena stvar v naravi ne zahteva etične utemeljitve za svoj obstoj – niti narava sama nima etične utemeljitve. V naravi narave je, da ne dela razlik: nje je vseeno, v tem je bistvo narave, kot je pisal že Bernhard v svojem avtobiografskem romanu *Klet* (Der Keller. Eine Entziehung, 1976).

Cameron je v *Avatarju* ustvaril svet, ki je etično očiščen Očeta. Potem pa je sproduciral *Sanctum*, film, v katerem je tiranska samovolja očeta nujna za obstanek sina. Oče se tu kaže kot podaljšana roka naravne selekcije, kot tisti, ki bo izločil slabe in povzdignil močne. Očeta v *Sanctumu* ne muči nobena etična dilema: ranjene pusti brez milosti izkrvaveti, sopotapljačico brez pomislov pusti, da se utopi, z nobenim dejanjem ne postavlja pod vprašaj preživetja najmočnejših, nikoli ne pokaže milosti za tiste, ki so šibki.

V *Avatarju* je oče seštevek kulture, tehnike, kapitala in s tem radikalno zoperstavljen Naravi. Zato ga bo Cameron ubil brez milosti. V *Sanctumu* se oče spopade s kapitalistom, potegne kratko in s tem omogoči sinu, da se reši. Sin je sprva zgrožen nad očetovo fundamentalistično držo survival-of-the-fittest, a kot rečeno, do konca filma bo očeta razumel in ga sprejel takšnega, kot je. Kakšen pa je za Camerona sprejemljiv oče? Tak, ki je zavrgel etiko in kulturo ter se opremljen s tehniko spustil v globine Matere Zemlje, da bo tam priča zakonom narave. Šele tak oče je vreden sinovega spoštovanja. In to šele takrat, ko je že mrtev. *Sanctum* je torej dosledno cameronovski film – tu ne gre za nobeno napako ali korak v nasprotno smer. Cameronova doktrina je parafraza kavbojskega pregovora o Indijancih: samo mrtev oče je dober oče.

Na prvi pogled je Cameron pri svoji kritiki kapitalizma dosleden: v njegovem režijskem opusu je kapitalizem s svojo brutalno logiko eksploatacije, pohlepa in visokih donosov pot v neizbežen propad. Spomnimo se: v *Terminatorju* je brezsraven kapitalističen pohlep kriv za to, da so se stroji zoperstavili ljudem in zavladali svetu. V *Osmem potniku 2* (čeprav se Cameron tu sklicuje na originalno Scottovo idejo iz prvega dela franšize) je pokvarjena multinacionalka pripravljena žrtvovati ne le svoje ljudi v vesolju, temveč tudi vse Zemljane za to, da bi zaslužila tujo vrsto in z eksploatacijo v vojaške in medicinske namene plemenitila svoj kapital.

V *Titaniku* (1997) gre za *par excellence* kapitalistično (in hkrati moško – da, tudi *Titanik* je režiserjev obračun s patriarhatom) tek-

movalno logiko v smislu *kdo-ima-večjega-kdo-bo-prvi*, ki privede do potopitve »največje in najvarnejše« ladije na svetu. V *Avatarju* so kapitalisti pripravljeni na vsakršne zločine nad domorodci, samo da bi se dokopali do rudnega bogastva pod njihovimi bivališči. Kapitalistični zločinci so Zemljo pretvorili v za življenje neprijetno okolje in zdaj bi radi logiko profita preselili še na Pandoro. V *Sanctumu* je kapitalist egoist, ki celo v najtežjih trenutkih ni zmožen solidarnosti. Zoperstavlja se navodilom za preživetje, ki mu jih nalaga Oče, skozi katerega, kot smo ugotovili, pravzaprav govori Narava, in namesto tega brezglavo skuša rešiti lastno kožo ne glede na vse druge. Ravno to pa ga na koncu stane življenja. Hočem reči, da sta tehnika in kapitalizem pri Cameronu problem – a hkrati rešitev. Terminatorja (tehniko), ki preganja dečka, bodočega upornika, bo premagal drug Terminator (tehniko), tisti, ki dečka brani. Sigourney Weaver bo »osmega potnika« premagala s pomočjo sodobne tehnologije, tako da se bo zlila z robotom, ki bo postal podaljšek njenih udov. Junak iz *Avatarja* se bo na koncu zlil z naravo, a za njegov nastanek je bila zaslužna najnaprednejša tehnologija. To so Cameronove new age mokre sanje: da bi človek tehnološko tako napredoval, da bi poljubno ustvarjal nova bitja, potem pa se kot vsak oče umaknil, da bi se lahko to novo bitje zlilo z Materjo Naravo. Za tak razvoj pa sta nujna tehnologija in – kapitalizem, ki lahko edini razvije tehnologijo za izstop iz forme človeka, ki je le – kot je opazil že Hegel – »na smrt bolna narava«.

Ta Cameronova new age doktrina pa očitno postaja vse bolj popularna. Že nekaj ur po marčevskem potresu na Japonskem je socialna omrežja zadel cunami neumnih komentarjev, ki jih lahko povzamemo takole: »Mati Narava nam je poslala še eno opozorilo, kaj se bo zgodilo, če bomo nadaljevali z nespoštljivim odnosom in se še naprej zoperstavljali njenim zakonom«. Pri tem ne uide opažanje, da je ta new age Mati Narava vsaj tolikšni tiran kot starozavezni Bog Oče: oba vzpostavljata svoj Zakon, katerega kršitev bo kaznovana s strašnimi pomori neposlušnega Človeka. A ta maščevalna mati, ki uničuje človeka, je le dionizična verzija človekovega apoliničnega, gneva polnega starozaveznega očeta.

Trditi, da smo sami krivi za tragedije takih razsežnosti, da jih ne moremo niti zapopasti, krivi zato, ker smo užalili tistega/tisto, ki odloča o naših usodah, je najbolj banalen (zato pa tudi najpogostejši) odgovor. Ampak očitno je vsaka neumnost, ki utemeljuje »smisel«, bolj zaželena kot odsotnost smisla. Ki je definitivno precenjen. Za nič, kar ne obstaja, nismo nikoli plačali višje cene.

